

מִתְחַלְחֵל וְהַכְּבוֹד לְדוֹעֵי אֶפְרַיִם

סֵפֶר
זָהָר
הַקְדוּשָׁה

עִם בָּאוֹר
הַתָּהָר וְהַכְּבוֹד

זֶה זָהָר וְזֶה שֵׁם מִן שְׁמֵי הַנְּהָרִים

בְּיַד הַיְשָׁרִים לְפָנֵינוּ

מֵאִמֵּר לְפִרְשֵׁת שְׁמוֹת

בְּהוֹצֵאת יְשִׁיבַת "אֶבֶד יַעֲקֹב"
מוֹסְדוֹת "אוֹר מֵאִיר שְׂמֹחָה" נִהְרִיָּה
עַל שֵׁם נֶלֶק אֲדַמּוֹ"ר רַבִּי מֵאִיר אֲבִיחַצִירָא זִע"א

מִדְרֵיט קֶרֶן מְלִילֵי בְרִיָּה

תיקון גלויות על ידי התורה

דְיוֹמִין יִיתוֹן דִּיתְקִיִּים בְּהוּ בְּמִפְקָנֵי דְמִצְרַיִם, דְּאַתְמַר בֵּיה (שמות א'
 ו') וַיִּמַּת יוֹסֵף וְכָל אָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא, וּבְגִלּוּתָא בְּתִרְאָה
 לִית מִיתָה אֱלָא עוֹנֵי, דְּעֵנִי חָשׁוּב בְּמַת, לְקִיִּים בְּהוֹן (צפניה ג יב)
 וְהַשְׂאֲרְתִּי בָךְ עִם עֲנֵי וְדָל וְחָסוּ בְּשֵׁם יְהוָה, לְאַתְקִיִּמָא בְּהוֹן (שמואל
 ב' כב כח) וְאֵת עִם עֲנֵי תוֹשִׁיעַ'.

הַתְּרָה וְהַכְּבוֹד

לאחר שביאר קודם את ענין המרירות שעל ידי העונות ומיתוקם ותיקונם על ידי עסק התורה מבאר שבגלות האחרון והגאולה העתידה יתקנו על ידי התורה, וכל זה נרמז בפסוקי גאולת מצרים ופרשת מרה, ובתוך דבריו מבאר הרבה מענייני דור האחרון, ופוחת בעניות שיאה באותו זמן לתלמידי חכמים.

דְּעֵנִי חָשׁוּב בְּמַת - שעניי נחשב כמת, ודבר זה יעשה הקדוש ברוך הוא כדי לְקִיִּים בְּהוֹן - לקיים בהם בישראל שבאותו הזמן, מה שכתוב (צפניה ג יב) וְהַשְׂאֲרְתִּי בָךְ עִם עֲנֵי וְדָל וְחָסוּ בְּשֵׁם יְהוָה - שהעם הנשאר בגלות האחרון יהא עני ודל, וכל כוחם יהא רק בשם ה', וזה כדי לְאַתְקִיִּמָא בְּהוֹן - שיתקיים בהם מה שכתוב (שמואל ב' כב כח) וְאֵת עִם עֲנֵי תוֹשִׁיעַ - שבזכות שישאלו שהם בעוני בוטחים בה' יתברך יגאלו בגאולה העתידה בב"א.

ומבאר דְיוֹמִין יִיתוֹן דִּיתְקִיִּים בְּהוּ בְּמִפְקָנֵי דְמִצְרַיִם - שימים יבואו קודם ביאת המשיח, שיתקיים בהם הדברים כמו שהיה ביציאת מצרים, דְּאַתְמַר בֵּיה - שנאמר בה בפסוק (שמות א ו') וַיִּמַּת יוֹסֵף וְכָל אָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא - שבתחילת גלות מצרים היתה מיתת יוסף והדור ההוא, וכך זה יתקיים בדור האחרון, וּבְגִלּוּתָא בְּתִרְאָה - ובגלות האחרונה, לִית מִיתָה אֱלָא עוֹנֵי - לא יתקיים דבר זה על ידי מיתה אלא על ידי עניות, כיון

עניות
התורה
בדור
האחרון

מקורות וציטוטים

א. כמו שכתוב (מכ"ה טו) 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות'.
 ב. אף שלשון 'עניות' מתייחס בעיקר לחסרון הממון, ראה בוהר (עקב רעג: ברע"מ) שמבואר שעני הוא מלשון עינוי והוא גם למי שיש לו ממון, וז"ל: וְעֵנִי לִישָׁנָא דְעֵנִי, דְּאַפִּילוּ אֵית לִיה לְבַר נֶשׁ עוֹתְרָא, וְאִיהוּ בְּמַרְעֵין וּבְמַקְתְּשֵׁין, עֵנִי אֲתַקְרִי, או דְּתַקְוִין לִיה בְּגִינְה, וְצַעֲרִין לִיה פֶּל וְיָמָא. פֶּל שְׁפִין מֵאֵן דְּאִיהוּ נֶשׁ מְנִיָּה, וְאִיהוּ הוֹלֵךְ מֵאֲתֵר לְאַתְר. [ועני לשון של עינוי, שאפילו יש לו לאדם עושר והוא בחלאים ומכאובים נקרא עני, או שדוחקים אותו בגלל העשירות שלו ומצערים אותו בכל יום, וכל שכן מי שהוא עני מממון והוא הולך ממקום למקום]. ומכל מקום עיקר דברי הוהר כאן עוסקים בעניות בממון כמו שנראה מהמשך המאמר.
 ג. כמבואר בגמרא (דרים סז: ע"ז ה): ארבעה חשובים כמתים, עני וכו' דכתיב (שמות ט ד') 'כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך',

ומי מתו, מיהו הוּו, אלא שירדו מנכסיהם, ע"כ. וכן נזכר ענין זה בכמה מקומות בוהר, (ראה משפטים קט. פתח ריט).
 ד. ראה מלבי"ם שם, וז"ל: והשארתי בקרבך עם עני ודל. שיהיו נכנעים בנפשם ובמדותיהם, ודלים שלא יהיה להם עושר רב ובני חיל, רק יחסו בשם ה' שהוא יגן עליהם מכל פגע.
 ה. כמבואר בוהר (עקב, להלן רעג: ברע"מ) על פסוק זה שהגאולה תבוא בזכות הבטחון בזמן העניות, וז"ל: דְּבִקְשׁ קוּדְשָׁא בְּרִיָּהּ הוּא מְדָה יָפָה לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא אֲשַׁפֵּחַ בְּמְדָה דְּדִלּוּת, וְאַקְשֵׁנוּ עֲלָה בְּגִין דְּאַקְמוּנָהּ נְדָקֵי אֲשַׁבֵּן מִינֵי מִיתוּת דְּאִינֵן כְּחִישְׁבֵּן תּוֹצְאוֹת, וְחֶסְרוֹן פִּיס קָשָׁה מְוָלוֹ, וְאִיָּה אֲמִרִין אִינֵן דְּלֹא אֲשַׁפֵּחַ לְיִשְׂרָאֵל מְדָה יָפָה פְּעֻנֵימָא, אֱלָא בְּגִין דְּעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמְגִלּוֹת (ישעיה ח כא) וְהִיָּה פִי יִרְעֵב וְהִתְקַצַּף וְקָלַל בְּמִלְכוֹ וּבְאַלְתָּיו וּפְגַר לְמַעֲלָה, אֲבָל יִשְׂרָאֵל אִינֵן קִיָּמָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיָּהּ הוּא

וְאֵלֶּיךָ עֲתִירִים דְּיִשְׁתַּאֲרוּן בְּחֹן, וְיִתְקַיֵּם בְּחֹן (שמות ה יז) 'נִרְפִים אֲתֶם נִרְפִים', נִרְפִים הֵם בְּאֻרֵי־יָתָא, נִרְפִים הֵם לְמַעַבְד טִיבו עִם מְאִרֵי תוֹרָה, וְאֲנָשִׁי חֵיל הַמְּסוֹבְבִים מְעִיר לְעִיר וְלָא יְחוּנְנִי.

וְנִרְפִים הֵם בְּכוּבְד הַמַּס, דְּאִי תִימָא כְּבִדִין אֵינוּן בְּכוּבְד הַמַּס, וְלָא עֲבָדִין טִיבו, כְּגִין דְּאִי (שם פסוק ט) 'תִּכְבֵּד הָעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ בָהּ', דְּכוּבְד הַמַּס עֲלֵייהוּ, וְאֵל יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שְׁקָר',

הַתְּרָה וְהַכְּבוֹד

חכמים, **בְּכוּבְד הַמַּס** - מחמת כובד המס שעליהם אינם יכולים לתת לחכמים, ואין זה נכון אלא הם 'נרפים', ומוכיח שודאי שקר בפייהם **דְּאִי תִימָא** - שאם תאמר שאמת בפייהם, **כְּבִדִין אֵינוּן** - שהם כבדים, שכבד עליהם ליתן ממון, **בְּכוּבְד הַמַּס** - בגלל כובד המס שעליהם, **וְלֹכֵן לָא עֲבָדִין טִיבו** - לא עושים טוב לתלמידי חכמים, זה לא יתכן וכמו שמבואר בהמשך הפסוק, שאדרבא אין זה באמת הטעם שלא נתנו, אלא להפך **כְּגִין דְּאִי** - בגלל זה שלא נתנו ממון לתלמידי חכמים ושקרו שיש עליהם כובד המס, לכן עונשם **'תִּכְבֵּד הָעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ בָהּ'** (שם פסוק ט) - שתכבד עליהם העבודה **דְּכוּבְד הַמַּס עֲלֵייהוּ** - של כובד המס עליהם, **וְאֵל יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שְׁקָר** - ועכשיו כבר לא יהיו

וְאֵלֶּיךָ עֲתִירִים דְּיִשְׁתַּאֲרוּן בְּחֹן - ואלו העשירים שישארו בישראל בזמן ההוא, **יִתְקַיֵּם בְּחֹן** - יתקיים בהם מה שכתוב (שמות ה ה) **'נִרְפִים אֲתֶם נִרְפִים'**, וכתוב בפסוק זה שתי פעמים 'נרפים', האחד **נִרְפִים הֵם בְּאֻרֵי־יָתָא** - נרפים הם בתורה שאינם עוסקים בה, והשני **נִרְפִים הֵם לְמַעַבְד טִיבו עִם מְאִרֵי תוֹרָה** - נרפים הם לעשות טוב עם בעלי תורה, שאינם מחזיקים אותם בממון שיש להם, **וְבִגְלַל זֶה אֲנָשִׁי חֵיל** - אנשים הגבורים בתורה, **הַמְּסוֹבְבִים מְעִיר לְעִיר** - על פתחי נדיבים^ה, **וְלָא יְחוּנְנִי** - אינם חוננים אותם במתנת חנם. ואומר עוד דרש אחר בפסוק זה^ה, ודורש **'וְנִרְפִים הֵם** - שטענתם בפייהם שנרפים הם להחזיק בממוןם את התלמידי

העשירים לא יהמכו בתלמידי חכמים

מקורות וצייונים

וּכְתַב הַחֲפֵץ חַיִּים (שם עולם ח"ב פ"ד): היוצא מכל הדברים שאין לו לאדם להתאיש מרחמי השם יתברך, וצריך לצפות לישועה ובפרט בימינו אלה שנתרבו כמה צרות תכופות, וביותר מניעת הפרנסה והמשתכר משתכר אל צרור נקוב, ונתקיים בנו כמש מה שאמר הכתוב (צפניה ג יב) 'והשארתי בקרבך עם עני ודל' וגו', אנו צריכין לצפות בכל יום לרחמי השם יתברך, ויקיים בנו מה שאמר הכתוב (שמואל ב' כב כח) 'זאת עם עני תושיע'.

ו. רמ"ק.

ז. ע"פ מדרש תנחומא (יתרו ב), וז"ל: 'זאתה תחזה מכל העם אנשי חיל' (שמות יח א) גבורים בתורה, כענין שנאמר (תהלים קג כ) 'גבורי כח עושי דברו'.

ח. רמ"ק.

ט. רמ"ק.

י. ע"פ הגר"א.

בְּתַאי מְדָה, וְלָא אֲתִישִׁין בִּיהּ. וְכִינּוּ דְאִי יִתְפָּקֵן. קְדָא הוּא דְקָתִיב (שמואל ב' כב כח) 'וְזָאת עִם עֵינֵי תוֹשִׁיעַ'. -[שבִּיקֵשׁ הַקֶּבֶ"ה מִדָּה יִפֵּה לִישְׂרָאֵל וְלֹא מִצָּא מִדָּה יִפֵּה כִדְלוֹת, וְהִקְשׁוּ עַל זֶה שֶׁהָרִי הַעֲמִידוֹ הָרֵאשׁוֹנִים שִׁישׁ תִּתְקַ"ג מִינֵי מוֹת כִּמְנִין תּוֹצְאוֹת וְחִסְרוֹן כִּיס קֶשֶׁה מְכֹלֶם, וְאִין אֹמְרִים שֶׁלֹּא מִצָּא הַקֶּבֶ"ה לִישְׂרָאֵל מִדָּה יִפֵּה כְּעִנְיֹת, אֲלֵא בְּגַלֵּל שְׁעוֹכִים כִּשְׁהוּא רֵעֵב הוּא מִקְלָל אֶת מַלְכוֹ וְאֵלְהוּי וּפּוֹנֵה מִמּוֹנוֹ לְמַעְלָה, אֲבָל יִשְׂרָאֵל גַּם כִּשְׁהֵם בְּעִנְיֹת הֵם עוֹמְדִים בְּבִרְיֹתוֹ שֶׁל הַקֶּבֶ"ה בְּמִידָה זֶה -[מִידַת הַמְּלֻכּוֹת] וְלֹא מִכְּחִישִׁים בּוֹ אֲלֵא בּוֹטְחִים בּוֹ, וְזֹכוֹת זֶה בְּמִידָה זֶה יִגְאֻלוּ שְׁנֵאמַר 'זֹאת עִם עֵינֵי תוֹשִׁיעַ'. וְבִיאַר הַרְמ"ז שֶׁ: יִשְׂרָאֵל שֶׁרָשַׁם בְּמַלְכוֹת הַקְּדוּשָׁה, שֶׁבְּכָל דְּלוֹתָ וְעוֹנִיָּה הִיא בּוֹטְחָת בְּעַלְהָ הַקְּדוּשָׁה, וְהִבְטַחוֹן הוּא מְאוּר הַחֲסִידִים וְהוּא הַמְּקִיִּים אוֹתָהּ, וְכֵן יִשְׂרָאֵל [בּוֹטְחִים בְּהַקֶּבֶ"ה בְּעוֹנִיָּם], וְהוּוּ שְׁאֵמַר 'מִדָּה יִפֵּה לִישְׂרָאֵל' לִישְׂרָאֵל וְלֹא לְגוֹיִם.

דַּאִינֹן מְשַׁקְרִין וְאִמְרִין דְּכוּבַד הַמַּס עֲלֵייהוּ, וּבְגִין דָּא לָא יַעֲבֹדוּן טִיבוּ.

אִינֹן מְשַׁקְרִין בְּמַלְוֵי לַיְיָהוּ, וְאִמְרִין דְּמַהֲכוּבַד דְּתַכְבֵּד עֲלֵייהוּ, 'תְּבֹן אִין נְתָן', (שם פסוק טז) מְמוּנָא דְשַׁקְרָא, דְּבִיה טוֹעִין לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּבְגִין דְּלָא יִשְׁעוּן בֵּיה, וְלָא חֲסוּ בְּשֵׁם יְהוָה, 'אִין נְתָן לְעַבְדֵּיךָ', וְאִלִּין דְּאִית לֹון טְמִיר וּגְגִזי מְמוּנָא מְלֻגָּה, דְּאִיהוּ 'תוֹכֵן', כְּגוֹן תוֹךְ הָאוּצָר וְתִיבָה, אֲתַקְיִים בְּהוּ (שם פסוק יח) 'וְתוֹכֵן לְבָנִים תִּתְנֹוּ', וְדָא כְּסָפִים לְבָנִים, דִּיהוּן בְּהַהוּא דְרָא.

הַפְתָּר וְהַכְּבוֹד

בוטחים בהקדוש ברוך הוא אלא תולים בטחונם בממונם ולכן אינם רוצים לתת ממנו, וּבְגִין דְּלָא יִשְׁעוּן בֵּיה - ובגלל שרצון ה' יתברך שלא יבטחו בממון של שקר, שעל ידי זה שבוטחים בממון וְלָא חֲסוּ בְּשֵׁם יְהוָה - הם לא בוטחים בה' יתברך, לכן 'תבן אִין נְתָן לְעַבְדֵּיךָ' - לא יהא להם ממון הנקרא 'תבן', ומחמת כן שלא ינתן להם ממון חדש אִלִּין דְּאִית לֹון טְמִיר וּגְגִזי מְמוּנָא מְלֻגָּה - אלו שיש להם ממון חבוי וגנוז בפנים, דְּאִיהוּ 'תוֹכֵן' - שהוא הנקרא 'תוכן' על שם שחבוי ב'תוך' מטמוניות, כְּגוֹן תוֹךְ הָאוּצָר וְתִיבָה, שבהם שומר את הממון הישן, עכשיו אֲתַקְיִים בְּהוּ - יתקיים בהם הפסוק (שם פסוק יח) 'וְתוֹכֵן לְבָנִים תִּתְנֹוּ' - שיוצרכו לפרוע את המס ויכלה ממונם החבוי והגנוז¹, ומפרש מהו 'תוכן לבנים' וְדָא כְּסָפִים לְבָנִים דִּיהוּן בְּהַהוּא דְרָא - וזה הכספים הלבנים שיהיו באותו הדור². שנקראים 'תוכן לבנים' על שם שהם כספים 'לבנים' שהיו גוזזים ב'תוך' האצרות.

דבריהם שקר³, במה דַּאִינֹן מְשַׁקְרִין וְאִמְרִין דְּכוּבַד הַמַּס עֲלֵייהוּ - שהם משקרים ואומרים שכובד המס עליהם, וּבְגִין דָּא לָא יַעֲבֹדוּן טִיבוּ - ולכן לא יכולים לעשות טוב, כיון שעכשיו באמת יהא עליהם כובד המס.

אחר שפירש חטאת העשירים שאינם עוזרים לתלמידי חכמים בטענות שקר, מפרש מהו עונשם.

ומבאר כיון דַּאִינֹן מְשַׁקְרִין בְּמַלְוֵי לַיְיָהוּ וְאִמְרִין דְּמַהֲכוּבַד דְּתַכְבֵּד עֲלֵייהוּ - שהם משקרים בדבריהם ואומרים שמכובד המס שהוכבד עליהם אינם יכולים ליתן, לכן עונשם יהא כמו שכתוב בהמשך הפסוק (שם פסוק טז) 'תְּבֹן אִין נְתָן', ותבן היינו מְמוּנָא דְשַׁקְרָא - שנקרא 'תבן' כיון שממון זה של שקר הוא חיצוני כמו התבן⁴, ונקרא ממוןא דשקרא כיון דְּבִיה טוֹעִין לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא - שבו הם מטעים כביכול את הקדוש ברוך הוא בטענות של שקר למה אינם יכולים ליתן ממון לתלמידי חכמים, וכל זה כי אינם

עונש העשירים על זה

מקורות וציטוטים

1. מאמרי רשב"י (גג), אמנם לא נתבאר במפרשים מה הכוונה שיהיו באותו הדור. ובקרני אור כתב: כספים לבנים. ווייס געלט [כסף לבן]. ע"כ. [ומבואר בדבריו שביאר את המושג 'כסף' לא למתכת כסף, אלא למושג בשוק הממון שכנראה היה בזמנו שנקרא כן, או סוג מטבע פחות שנקרא כך].

יא. רמ"ק.
יב. רמ"ק.
יג. רמ"ק.
יד. כסף נקרא לבן על שם החסד, עיין בפרדס רמונים (שער כג פ"א) כסף מצד הגדולה וכן הכסף לבן בסוד הרחמים, ועיין שער